

„правничком праву“ (стр. 246—247). Хоноре сматра Трибонијана кључним човеком законодавног потхвата, највећег у историји, што се најбоље види по резултатима који су постигнути без њега (*Novus Codex Iustinianus*, новеле које су издате док није био на функцији). Тако је он „последњи римски правник“, као што је, према неким мишљењима, Јустинијан последњи римски владар.

*

Није чудо што Хоноре не оставља људе равнодушним, већ изазива или горљиву подршку или оштру критику⁽¹⁸⁾. У време када традиционалисати пишу расправе под „привлачним“ насловом „D. 21. 3. 17. рч“, када се троше странице и странице да би се „депала длака на четворо“, када се најсмелији закључак своди на то да се предлаже читање „ve“ уместо „que“ у неком тексту, када, сем знања језика и права, неки романисти не користе никакво друго, никакав увид у друштвене или привредне прилике, поребење са другим правним системима антике или данашњице, обимна продукција чији је аутор оксфордски професор, може да иритира. Не само оним шта пише, већ и како пише. Он се не либи да упореди Јустинијана са Џугашвилијем. Он ће, на основу оскудних података које пружа један Помпонијев текст, чија је аутентичност спорна, и списи које је за собом оставио Гај, направити предлог хронологије Гајевог живота који садржи близу тридесет датума. Већ сами наслови његових поглавља говоре о раскиду са традицијом (која се по неким законима апсурда и револта, у најдрастичнијем виду среће баш код припадника најтрадиционалнијих народа и професија). Код њега срећемо, када говори о изгледима које чекају студенте права и читаоце Инститиција: „Кавијар интелектуалног снобизма праћен је шаргарепом могућег именованја у државну службу“ (стр. 187—188). Трибонијанов однос према старим ауторима упоребује са односом лекара према Галену, кога ће читати, али неће увек применити његове рецепте (стр. 254). Упоребујући његов стил са оним који доминира пре тога, он каже „Он је знатно издувао Теодосијев балон“ (стр. 219). Хоноре се не боји смелих закључака и њиховог ревидирања, ако пронађе супротне аргументе.

У сваком случају, књиге и чланци овог аутора представљају привлачно и питко штиво. Захваљујући ширини приступа, познавању правне философије, упоредног права и језика, храбром резонувању, Хоноре пише занимљиво и надахнуто. Чак и када читалац не прихвата све његове закључке, он делује инспиративно. У овом тренутку и при садашњем стању романистике, његов прилаз делује као освежење и представља један од путоказа за излаз из теснаца у коме се студије римског права налазе.

др Обрад Станојевић

Др Звонимир Шепаровић, ВИКТИМОЛОГИЈА — СТУДИЈЕ О ЖРТВАМА, изд. „Загреб“, Радна организација за графичку дјелатност, Самобор и Правни факултет у Загребу, 1985, стр. 351.

Уочи отварања V међународног симпозија виктимологије који је одржан у Загребу од 18. до 23. августа 1985. године, појавила се књига Звонимира Шепаровића под називом *Виктимологија*. Књига је изашла у два, готово идентична, паралелна издања, на хрватској српском и енглеском језику, што је у потпуности одговарало међународном карак-

(18) Видети приказ Schiavone, *L'enigma di Gaio, Labeo*, 1964/3, стр. 445/449; Касер, *нав. дело* нарочито стр. 45); Мак Кормиков предговор књизи *The Legal Mind* (Oxford, 1986).

теру скупа коме је посвећена. На овај начин и југословенска наука (после неколико књига са истим називом и сличног обухвата материје из области виктимологије објављених у иностранству добила је целовит преглед постојећих сазнања и тенденција из домена виктимологије.

Као што сам аутор упозорава у предговору своје књиге, ради се о збирци студија о жртвама, односно о сабраним радовима аутора који се баве виктимологијом, објављеним различитим поводима од 1962. г. до настанка ове књиге, при чему су ти радови остали готово неизмењени, а не о целовитом и заокруженом научном раду. То ни у ком случају не умањује вредност и пионирски значај ове књиге, ако се има у виду повод њеног излажења, огроман допринос радова. З. Шепаровића иницирању интересовања за жртву и утемељавању и развоју виктимологије у нашој земљи и у свету, као и велике празнине које у области сазнања о жртви још увек постоје у нашој земљи.

У радовима који чине конститутивне елементе књиге *Виктимологија* размотрена је већина питања којима се виктимологија већ бави или претендује да се бави. Проблеми који су ту изложени, или на које је скренута пажња, не свде се само на проблеме жртава криминалитета, већ се, у складу са најширом концепцијом виктимологије коју аутор заступа, односе и на жртве других облика страдања.

Сасвим оправдано и логично, аутор на прво место ставља излагање о виктимологији уопште. У раду „Виктимологија — нова друштвена знаност“ размотрен је проблем одређивања појма, предмета, задака и циљева виктимологије, указано је на постојеће типологије жртава и с тим у вези на улогу жртве злочина и ризик жртве који је одређен личним (биолошким и психолошким), социјалним и ситуационим факторима. Од посебног је значаја излагање постојећих концепција виктимологије повезано са схватањем предмета виктимологије, односно појма жртве. Шепаровић разликује криминалну или специјалну виктимологију која се бави жртвсм злочина, општу виктимологију која поред жртава злочина третира и жртве других несрећа и тзв. нову виктимологију која би се темелјила на предмету у који би поред поменутих ушле и жртве злоупотребе моћи и кршења људских права. Аутор се залаже за формирање посебне дисциплине коју без посебних ознака назива виктимологијом и која би за предмет имала жртве злочина, несрећа, кршења људских права и злоупотребе моћи.

После разматрања проблема виктимологије уопште, следе излагања о односу виктимологије и нашег система друштвене самозаштите. Аутор указује на значај који за развијање система друштвене самозаштите имају сазнања добијена у оквиру виктимологије и то посебно сазнања о томе која лица су посебно изложена ризику виктимизације, сазнања о начину избегавања опасних ситуација, о тзв. тамној бројци криминалитета и сл. Залаже се за коректнији однос полиције и органа правосуђа према жртви и то посебно уколико се ради о деци и малолетним особама.

Рад под називом „Жртва кривичног дела“ представља део магистарског рада З. Шепаровића у коме су разматрана питања везана за појам жртве, њено понашање које искључује противправност, личност жртве и њен утицај на кажњавање учиниоца и неке проблеме *de lege ferenda*. С обзиром да је рад дат у неизмењеном облику, у њему је изложено ауторово првобитно уже схватање појма жртве које је своди само на жртву кривичног дела. Но, с обзиром на продубљеност и исцрпност у излагању ових питања као и имајући у виду околност да је реч о раду који је иницирао интересовање за жртву у нас у време када је наша научна и стручна јавност била незаинтересована чак и скептична према бављењу проблемима виктимологије, сматрамо да је овај рад оправдано уврштен у збирку студија о жртвама.

У раду под називом „Међународна настојања и наше право под утицајем виктимолошких спознаја“ дат је исцрпан преглед активности на међународном плану у вези са правима жртве (Хелсиншки семинар 1983, Светско виктимолошко друштво, Европски савет). У погледу односа нашег права и међународних настојања у вези са жртвом аутор

примећује да се положај жртве у нашем правном систему веома слабо поправља и да се, с тим у вези, не прати довољно развој на међународном плану. Затим следи опсежна анализа материјалноправног, процесног и пенолошког аспекта положаја жртве у нашем праву, уз назначење измена које су имале за циљ побољшање положаја жртве као и начина обештећења и, уопште, помоћи жртви после виктимизације.

Посебан и доста велик део ове књиге посвећен је питањима везаним за криминалитет и његове жртве. Указано је на опште значајке криминалитета, на проблеме везане за жртве насиља, жртве међународног тероризма, жртве тортуре, жртве убиства, жртве која тражи освету (крвна освета), жртве сексуалних деликата, старе и исељенике као жртве, на истраживања страха од злочина и улоге жртве у (не)пријављивању злочина. По нашем мишљењу, својом занимљивошћу и богатством изложених идеја посебно се издвајају излагања о жртвама међународног тероризма, жртвама крвне освете и улози жртве у (не)пријављивању злочина.

Значајно место у овој књизи З. Шепаровића дато је проблемима страдања човека у саобраћају. Иако се ради о добро познатим радovima аутора коме је бављење саобраћајном делинквенцијом једна од ужих специјалности, очито је да у контексту једне књиге посвећене проблемима виктимологије нису смели бити изостављени. У оквиру излагања везаних за питања страдања човека у саобраћају, посебно су занимљива излагања о безбедности уопште (одређивање појмова, антрополошки приступ безбедности, етиолошки приступ безбедности на примеру ергономије, виктимолошки приступ безбедности и изградња општег теоретског модела безбедности), односу друштвене самозаштите и безбедности те криминологије и виктимологије саобраћајне делинквенције. Такође, посебан део, односно рад, посвећен је значајном виктимолошком проблему: страдању деце у саобраћају, у којем су изнети резултати истраживања трауматизма деце у саобраћају, указано на мере неопходне за сузбијање ове појаве као и на значајна питања везана за кривичну одговорност за несреће у којима страдају деца и однос „начела поуздања“ и несрећа са децом. Ова проблематика је у оквиру књиге *Виктимологија* укључена у једно шире разматрање проблема страдања деце и омладине, у којем је аутор анализирао кривичноправну заштиту ових лица. При одређивању предмета кривичноправне заштите младих људи у нашем праву, Шепаровић разликује њихову специфичну и неспецифичну заштиту. Неспецифична кривичноправна заштита младих људи је она заштита коју они уживају као и сви други грађани а специфична она којом се искључиво штити њихов интегритет и личност, односно права и интереси. Аутор је, анализирајући поједине инкриминације које спадају у област специфичне кривичноправне заштите младих људи, указао и на неке проблеме везане за њихову примену, на неке статистичке показатеље, на новине које су на том плану донете реформом кривичног законодавства извршеном 1976. и 1977. г. и дао неке предлоге *de lege ferenda*.

Мањи простор у овој књизи, што се може оправдати још увек ниским нивоом виктимолошких сазнања ван сфере жртава криминалитета, посвећен је разматрањима проблема везаним за жртве других облика страдања. Изложена је проблематика жртава тзв. репресивне психијатрије (злоупотреба моћи у медицини), жртава страдања на раду и страдања у човековој околини. Указује се на неопходност заштите душевних болесника од злоупотреба појединих начина лечења, посебно електрошок-терапије и психохирургије и указује на идеје антипсихијатрије. Анализирани су проблеми везани за истраживања страдања човека на раду, посебно етиологије тог страдања и истакнуто да се данас сматра прихваћеном „теза према којој узроке несрећа ваља тражити у сложеном оквиру лошег функционирања система човек-радна околина, с деловањем свих техничких, људских и социјалних фактора“ (стр. 239). Такође, дата је исцрпна анализа правне регулативе у области заштите на раду и то, како оне која има првенствено превентивни карактер, тако и оне која има и елементе репресивности (кривич-

но законодавство и његова примена у пракси). Укратко је назначен и проблем страдања у човековој околини. Аутор разликује две основне групе приступа решењу проблема (наивно-оптимистички и реалистички) и залаже се за примарно превентивну оријентацију правних норми у овој области, док репресија треба да буде примењена само када се ради о изразитим примерима недисциплине.

Од значаја је на овом месту скренути и пажњу на излагања која се односе на превенцију страдања која представља једну од врло важних области интересовања виктимологије, а посебно примене њених сазнања. Шепаровић износи (према Ј. Ј. Гренху) три различите стратегије превенције криминалитета: елиминисање социјалних услова уско повезаних са злочином, побољшање могућности кривичноправног система да открије, ухапси, осуди и реинтегрира у друштво учиниоца кривичног дела и смањење ситуација у којима је највероватније да ће злочин бити извршен. Аутор такође излаже и Newmanov концепт „брањивог простора“ и указује на улогу правосудних органа и образовних институција у превенцији криминалитета. Такође, посебно је наглашен и допринос виктимолошких истраживања превенцији криминалитета. Најзад, дат је и кратак преглед истраживања непријављивања кривичних дела у САД, изложен пројекат Савезног завода за статистику о виктимолошким истраживањима у СФРЈ, резултати истраживања непријављивања кривичних дела које су вршили студенти Правног факултета у Загребу и назначен проблем односа адвоката и жртве.

У прилозима датим на крају књиге изнет је преглед активности на међународним скуповима посвећеним питањима жртве и преглед важнијих истраживачких пројеката из ове области који су у току у СР Хрватској, неколико ранијих интервјуа са З. Шепаровићем и његова преписка са пиониром виктимологије Бењамином Менделсоном. И најзад, на самом крају књиге унета је библиографија из области виктимологије у Југославији.

На основу изложене садржине књиге З. Шепаровића, може се рећи да она, иако заправо збирка радова, даје солидну синтезу досадашњих виктимолошких спознаја код нас и у свету и као таква представља корисно штиво за све оне који се виктимологијом баве или би се њоме хтели бавити, за стручњаке али и исто тако и за оне које било на који начин занима проблем страдања људи у данашњем свету. Надајмо се да ће ова књига послужити и као подстицај за нова истраживања страдања људи и развој виктимологије у нашој земљи.

мр Весна Николић-Ристановић

Мр Зоран Томић, Вера Бачић, КОМЕНТАР ЗАКОНА О ОПШТЕМ УПРАВНОМ ПОСТУПКУ (СА СУДСКОМ ПРАКСОМ И РЕГИСТРОМ ПОЈМОВА) — ПРЕЧИШЋЕНИ ТЕКСТ, Београд, Службени лист СФРЈ, 1986. стр 458.

У остваривању идеје тзв. правне државе, у којој доминира начело легалитета, посебан значај имало је законско регулисање деловања органа управе. Поред подвргавања управе режиму правних норми у циљу онемогућавања арбитрности и самовоље органа државне власти и пружања заштите правима и правним интересима грађана, обезбеђује се и посебна судска контрола рада органа управе на примени закона и других прописа у појединачним ситуацијама. Како се таква контрола не може остварити потпуно и ефикасно без постојања разрабених и унифицираних правила управног поступка, долази до првих кодификација које су требале да допринесу отклањању правних празнина и тиме унапреде функционисање државне службе и повећају правну сигурност грађана.